

داعش، پیش قراول ترسیم نقشه خاورمیانه جدید

احمد هاشمی تحلیلگر سیاسی

26 ژوئن 2014 - 05 تیر 1393

حق نشر عکس BBC WORLD SERVICE

در روزها و هفته های گذشته، پیشروی خیره کننده گروه موسوم به دولت اسلامی عراق و شام (داعش) و تصرف موصل به عنوان دومین شهر بزرگ عراق به همراه اکثر مناطق سنی نشین شمال و غرب این کشور فقط موجب حیرت و شگفتی جهانیان نشد.

این پیشروی یک پرسش اساسی را هم مطرح کرد و آن اینکه چطور ممکن است یک گروه حداکثر چهار پنج هزار نفره فاقد امکانات و تجهیزات نظامی پیشرفته در حمله ای رعدآسا چنان به سوی پایتخت بتازد که علمای شیعه در عراق را وادار به صدور فتوا کند و برخی از روحانیان ارشد در ایران را هم، چنان درمانده کند که پیدایش داعش را به عنوان نشانه ای از خروج سفیانی و پیش درآمدی بر آخر الزمان تعبیر کنند.

سیاه جامگانی سوار بر موج نارضایتی سنی ها

نکته غز تحولات اخیر در این است که بسیاری از مردم مناطق سنی نشین عراق به قشر برخوردار و فرادست جامعه تعلق داشته اند و آسان گیری نسبی فرهنگی و مذهبی شان با رویکرد خشن داعش هیچ همخوانی ندارد. در گذشته هم بغداد به عنوان مرکز فرهنگی و روشنفکری جهان عرب محسوب می شد که سنت قدرتمند "علمانیة" یا همان سکولاریسم در آن نهادینه شده بود.

داعش اما، با بهره گیری از نارضایتی گسترده موجود در بین سنی های عراق و سوریه، به تحقق تدریجی هدف خود برای ایجاد سرزمینی متشکل از سنی های این دو کشور نزدیک تر شده و پیش قراول تغییر مرزهای معیوب گذشته و بازترسیم نقشه خاورمیانه جدید شده است. خاورمیانه جدیدی که هدف آن بسط و توسعه دموکراسی و حرکت به جلو نیست بلکه بازگشت به عقب و تأسیس خلافت اسلامی و اعلام جهاد با کفار (بخش عمده جهان) و رافضی ها (شیعیان ایران و عراق و علویان سوریه) هدف غایی آن است.

سایکس-پیکو و جمهوری اسلامی

داعش اما، با بهره گیری از نارضایتی گسترده موجود در بین سنی های عراق و سوریه، به تحقق تدریجی هدف خود برای ایجاد سرزمینی متشکل از سنی های این دو کشور نزدیک تر شده و پیش قراول تغییر مرزهای معیوب گذشته و بازترسیم نقشه خاورمیانه جدید شده است.

توافق نامه سایکس-پیکو توافقی محرمانه میان دو دولت بریتانیا و فرانسه در خلال جنگ جهانی اول بود که در سال ۱۹۱۶ توسط دو دیپلمات ارشد به نام های مارک سایکس بریتانیایی و فرانسوا ژرژ پیکو فرانسوی برای تقسیم امپراتوری عثمانی منعقد شد.

در ترسیم یک شبه مرزهای مصنوعی، عامل زبانی، فرهنگی و انسانی و طبیعتا اکثریت تشکیل دهنده کشورها نادیده گرفته شدند و عراق به منطقه تحت نفوذ بریتانیا تبدیل شد و شام (شامل سوریه) تحت الحمایه فرانسه قرار گرفت و در راستای مقاصد استعماری در هر دو کشور پست های کلیدی به اقلیت ها (در سوریه علوی ها و در عراق سنی ها) سپرده شد تا دولت ضعیف و وابسته ای بر سر کار باشد.

در دهه های اخیر هم، سیاست های فرقه گرایانه جمهوری اسلامی و متحدانش، بشار اسد و نوری المالکی در عراق و سوریه باعث تشدید شکاف شیعه-سنی و فشار بیشتر بر سنی ها در عراق و سوریه شده است.

بنابراین به تعبیری می توان گفت داعش، محصول مشترک مرزهای ناعادلانه ترسیم شده توسط سایکس-پیکو و سیاست های فرقه گرایانه جمهوری اسلامی و متحدانش نوری المالکی و بشار اسد، بر ضد سنی ها است.

عراق قبل و بعد از تصرف موصل

همچنان که نچيروان بارزانی، نخست وزیر اقلیم خود مختار کردستان عراق گفته است باید تاریخ معاصر عراق را به دو دوره قبل و بعد از تصرف موصل تقسیم کرد؛ چرا که بسیار دشوار است عراق به همان وضعیت سابق بازگردد و تمامی شواهد حکایت از آن دارد که پیشروی داعش صرفا سیلی گذرا و ویرانگر نخواهد بود.

تصرف موصل یک نقطه عطف و نشانه ای از خشم فروخته و مطالبات سرکوب شده سنی ها در عراق است. گفته می شود در موفقیت داعش، بسیاری از گروه های مخالف دولت شیعه عراق شامل مردم سنی ناراضی از دولت مالکی، عشایر سنی، گروه نقشبندی متشکل از حامیان صدام حسین و اعضای حزب بعث و ملی گرایان سنی عراقی در آن سهم دارند و این جریانی پایدار است که تغییرات شگرفی را در رخدادهای داخلی و منطقه ای به همراه خواهد آورد.

تصرف کرکوک و فرصتی تاریخی برای کردها

بی تردید در عراق جدیدی که قرار است پس از فرونشستن غبار داعش ظاهر شود، کردها برنده اصلی هستند. همزمان با تاخت و تاز داعش، پیشمرگه های کرد هم به بهانه اینکه شهر کرکوک به دست داعش نیفتد این شهر مورد اختلاف را که متشکل از ترکمان ها، عرب ها و کردها است تصرف کردند تا آنطور که مسعود بارزانی می گوید برای همیشه آن را تصاحب شوند. اکنون هم چند تن از مقامات ارشد اقلیم کردستان از جمله مسعود بارزانی و نچيروان بارزانی پس از تصرف شهر کرکوک صحبت از حق تعیین سرنوشت و حتی استقلال برای کردستان به میان آورده اند.

ترک ها، بازنده اصلی داعش

دولت سنی گرای رجب طیب اردوغان با حمایت از عناصر افراطی سنی در بین نیروهای اپوزیسیون سوریه و تامین پایگاه، سرپناه و تسلیحات و ارائه خدمات لجستیکی برای آنها بیشترین قمار را بر روی گروه های افراطی در سوریه و عراق کرد و نهایتا برخی شهروندان و دیپلمات هایش در موصل به گروگان گرفته شدند. حال که اپوزیسیون سوریه چندپاره شده و به دلیل اقدامات گروه های تندروی از قبیل جبهه نصرت و داعش از اعتبار و میزان حمایت بین المللی آن کاسته شده است، ترکیه به حال خود رها شده تا با میلیون ها آواره سوری، تخریب وجهه و تحمل هزینه های مادی و معنوی فراوان دست و پنجه نرم کند.

داعش، خط بطلانی بر شعار وحدت شیعه و سنی

تحولات عراق و سوریه اعتبار انقلابی و ادعای اسلام گرایی فراگیر و فرا شیعی جمهوری اسلامی را یک سره زیر سوال برد و بطور آشکارتری نشان داد تهران در چنگال فرقه گرایی اسیر بوده و برای حفظ هلال شیعی و سیطره شیعیان حاضر است دست به هر کاری بزند و به راحتی اصل خودخوانده "برادری اسلامی" را زیر پا بگذارد.

جمهوری اسلامی توانست با بهره برداری از تحولات یکی دو دهه اخیر به شیعه گرایی در منطقه قدرت و قوت تازه ای ببخشد و در سال های اخیر هم با مداخلاتش، به تثبیت جایگاه و موقعیت همکیشان و متحدان شیعه و علوی خود در عراق و سوریه کمک کرده و در روزهای سخت، مانع از سقوط دولت های نوری المالکی و بشار اسد شد.

با این وجود، تحولات عراق و سوریه اعتبار انقلابی و ادعای اسلام گرایی فراگیر و فرا شیعی جمهوری اسلامی را یک سره زیر سوال برد و بطور آشکارتری نشان داد تهران در چنگال فرقه گرایی اسیر بوده و برای حفظ هلال شیعی و سیطره شیعیان حاضر است دست به هر کاری بزند و به راحتی اصل خودخوانده "برادری اسلامی" را زیر پا بگذارد.

تقسیم قدرت با سنی ها تنها راه حل پایدار

از آنجایی که مساله داعش فراتر از موضوع یک گروه تروریستی است، راهکار برون رفت از آن هم پیچیده تر از یک اقدام نظامی صرف بوده و یک راه حل سیاسی را می طلبد. اگر چه بر طبق قانون اساسی عراق، برخی پست های کلیدی به سنی ها و کردها واگذار شده است ولی عملاً نخست وزیر این کشور تمامی قدرت را در دست گرفته و پست های دیگر را در حد تشریفاتی تقلیل داده است.

به نظر می رسد تنها راه برون رفت از بحران کنونی، توجه به مطالبات سنی ها است و در این راستا، استعفاي نوری المالکی و تشکیل دولتی فراگیر و نهایتاً تقسیم قدرت و ایجاد یک ساختار فدرال و اعطای خودگردانی داخلی به سنی ها می تواند در درازمدت مشکل عراق را حل کند.

چندی پیش روزنامه نیویورک تایمز با مطلبی تحت عنوان "چگونه ۵ کشور می تواند تبدیل به ۱۱ کشور شود؟" سخن از بازترسیم مرزهای کشورهای منطقه و زایش علویستان (در امتداد ساحل مدیترانه در سوریه) و سنیستان (مناطق شمالی عراق و بخش عمده سوریه) شیعیستان (منطقه شیعه نشین جنوب عراق) و نهایتاً کردستان (در شمال عراق و سوریه) به میان آورده بود.

به نظر می رسد در این اوضاع آشفته، داعش مصمم است با ضمیمه کردن مناطق سنی نشین دو کشور عراق و سوریه، مرزها را به روش خود ترسیم کرده و با توسل به خشن ترین ابزارها، خلافت اسلامی مورد نظر خود را تاسیس کند. شاید تنها تدبیر سیاستمداران عراقی برای تشکیل دولتی فراگیر متشکل از سنی ها، کردها و شیعیان و ایجاد ساختاری فدرال بتواند ابتکار عمل را از دست داعش خارج کند.

http://www.bbc.com/persian/blogs/2014/06/140625_l44_nazeran_daesh_middle_east

<https://www.facebook.com/bbcpersian/posts/10152319982987713>